[३०] श्री गच्छाचार (प्रकीर्णक)सूत्रम्

नमो नमो निम्मलदंसणस्स

पूज्य श्रीआनंद-क्षमा-ललित-सुशील-सुधर्मसागर गुरूभ्यो नम:

“गच्छाचार” मूलं एवं छाया

[मूलं एवं संस्कृतछाया]

[आद्य संपादक: - पूज्य आगमोद्धारक आचार्यदेव श्री आनंदसागर सूरीश्वरजी म० सा०]

(किञ्चित् वैशिष्ठ्यं समर्पितेन सह)

पुन: संकलनकर्ता→ मुनि दीपरत्नसागर (M.Com., M.Ed., Ph.D.)

15/01/2015, गुरुवार, २०७१ पौष कृष्ण १०

jain_e_library's Net Publications

मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित......आगमसूत्र-[३०], प्रकीर्णकसूत्र-[७] “गच्छाचार” मूलं एवं संस्कृतछाया

आगम (३०)	“गच्छाचार” - प्रकीर्णकसूत्र-७ (मूलं+संस्कृतछाया) -- मूलं [-] --
प्रत सूत्रांक [–] दीप अनुक्रम [–]	मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित...........आगमसूत्र - [३०], प्रकीर्णकसूत्र - [०७] “गच्छाचार” मूलं एवं संस्कृतछाया ‘गच्छाचार’ प्रकीर्णक(७) 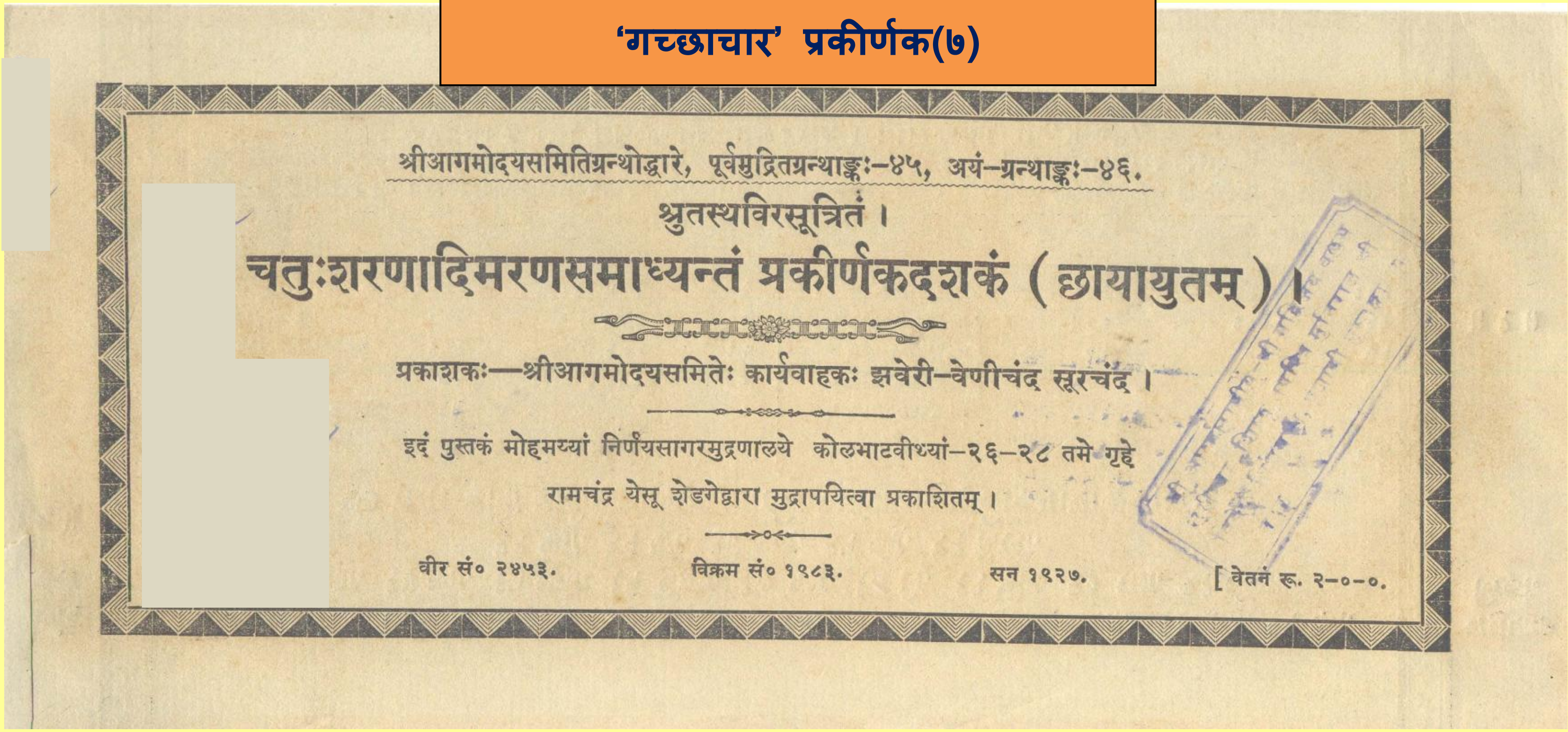 श्रीआगमोदयसमितिग्रन्थोद्धारे, पूर्वमुद्रितग्रन्थाङ्कः–४५, अयं–ग्रन्थाङ्कः–४६. श्रुतस्थविरसूत्रितं । चतुःशरणादिमरणसमाध्यन्तं प्रकीर्णकदशकं (छायायुतम्) । प्रकाशकः—श्रीआगमोदयसमितेः कार्यवाहकः झवेरी–वेणीचंद सूरचंद । इदं पुस्तकं मोहमय्यां निर्णयसागरमुद्रणालये कोलभाटवीथ्यां–२६–२८ तमे गृहे रामचंद्र येसू शेडगेद्वारा मुद्रापयित्वा प्रकाशितम् । वीर सं० २४५३. विक्रम सं० १९८३. सन १९२७. [वेतनं रू. २–०–०.
	गच्छाचार-प्रकीर्णकसूत्रस्य मूल “टाइटल पेज”

मूलाङ्का: १३७ ‘गच्छाचार’ प्रकीर्णकसूत्रस्य विषयानुक्रम दीप-अनुक्रमा: १३७

मूलांक:	गाथा:	पृष्ठांक:	मूलांक:	गाथा:	पृष्ठांक:	मूलांक:	गाथा:	पृष्ठांक:
००१	मङ्गलं-आदि:	००४	००३	गच्छ-संवसमानस्य-गुणा:	००४	००७	सूरि-स्वरुपस्य वर्णनं	००४
०४१	गुरू-स्वरुपस्य वर्णनं	००९	१०७	आर्या-स्वरुपस्य वर्णनं	०१७	१३४-१३७	उपसंहार	०२१

['गच्छाचार' - मूलं एवं संस्कृतछाया] इस प्रकाशन की विकास-गाथा

यह प्रत सबसे पहले "चतु:शरणादिमरणसमाध्यन्तं प्रकीर्णकदशकं" नामसे सन १९२७ (विक्रम संवत १९८३) में आगमोदय समिति द्वारा प्रकाशित हुई, संपादक-महोदय थे पूज्यपाद आगमोद्धारक आचार्यदेव श्री आनंदसागरसूरीश्वरजी (सागरानंदसूरिजी) महाराज साहेब | इस प्रतमे १० प्रकीर्णक थे.

इसी प्रत को फिर से दुसरे पूज्यश्रीओने अपने-अपने नामसे भी छपवाई, जिसमे उन्होंने खुदने तो कुछ नहीं किया, मगर इसी प्रत को ऑफसेट करवा के, अपना एवं अपनी प्रकाशन संस्था का नाम छाप दिया. जिसमे किसीने पूज्यपाद् सागरानंदसूरिजी के नाम को आगे रखा, और अपनी वफादारी दिखाई, तो किसीने स्वयं को ही इस पुरे कार्य का कर्ता बता दिया और संपादकपूज्यश्री तथा प्रकाशक का नाम ही मिटा दिया |

✜ **हमारा ये प्रयास क्यों?** ✜ आगम की सेवा करने के हमें तो बहोत अवसर मिले, **४५-आगम सटीक** भी हमने ३० भागोमे १२५०० से ज्यादा पृष्ठोमें प्रकाशित करवाए है किन्तु लोगो की पूज्य श्री सागरानंदसूरीश्वरजी के प्रति श्रद्धा तथा प्रत स्वरुप प्राचीन प्रथा का आदर देखकर हमने इसी प्रत को स्केन करवाई, उसके बाद एक **स्पेशियल फोरमेट** बनवाया, जिसमे बीचमे पूज्यश्री संपादित प्रत ज्यों की त्यों रख दी, ऊपर **शीर्षस्थानमे** आगम का नाम, फिर मूलसूत्र या गाथा के क्रमांक लिख दिए, ताँकि पढ़नेवाले को प्रत्येक पेज पर कौनसा सूत्र या गाथा चल रहे है उसका सरलता से ज्ञान हो शके, बायीं तरफ **आगम** का **क्रम** और इसी **प्रत** का **सूत्रक्रम** दिया है, उसके साथ वहाँ '**दीप अनुक्रम**' भी दिया है, जिससे हमारे प्राकृत, संस्कृत, हिंदी गुजराती, इंग्लिश आदि सभी आगम प्रकाशनोमें प्रवेश कर शके | हमारे अनुक्रम तो प्रत्येक प्रकाशनोमें एक सामान और क्रमशः आगे बढते हुए ही है, इसीलिए सिर्फ क्रम नंबर दिए है, मगर प्रत में गाथा और सूत्रो के नंबर अलग-अलग होने से हमने जहां सूत्र है वहाँ **कौंस [-]** दिए है और जहां गाथा है वहाँ **||-||** ऐसी **दो लाइन** खींची है या फिर गाथा शब्द लिख दिया है |

हमने एक अनुक्रमणिका भी बनायी है, जिसमे प्रत्येक अध्ययन आदि लिख दिये है और साथमें इस सम्पादन के पृष्ठांक भी दे दिए है, जिससे अभ्यासक व्यक्ति अपने चहिते अध्ययन या विषय तक आसानी से पहुँच शकता है | अनेक पृष्ठ के नीचे **विशिष्ठ फूटनोट** भी लिखी है, जहां उस पृष्ठ पर चल रहे ख़ास विषयवस्तु की, मूल प्रतमें रही हुई कोई-कोई मुद्रण-भूल की या क्रमांकन-भूल सम्बन्धी जानकारी प्राप्त होती है |

अभी तो ये jain_e_library.org का 'इंटरनेट पब्लिकेशन' है, क्योंकि विश्वभरमें अनेक लोगो तक पहुँचने का यहीं सरल, सस्ता और आधुनिक रास्ता है, आगे जाकर ईसि को मुद्रण करवाने की हमारी मनीषा है|

......मुनि दीपरत्नसागर.....

प्रत सूत्रांक ||१||

दीप अनुक्रम [१]

प्रकीर्णकेषु ७ गच्छा- चारे ॥ ६१ ॥

गच्छवास- फलं

अथ गच्छाचारप्रकीर्णकम् ॥ ७ ॥

नमिऊण महावीरं तिअसिंदनमंसियं महाभागं । गच्छायारं किंची उद्धरिमो सुअसमुद्दाओ ॥ १ ॥७१०॥ अत्थेगे गोयमा! पाणी, जे उम्मग्गपइट्ठिए । गच्छंमि संवसित्ताणं, भमइ भवपरंपरं ॥ २ ॥ ७११ ॥ जामद्धं जाम दिण पक्खं, मासं संवच्छरंपि वा । संमग्गपट्ठिए गच्छे, संवसमाणस्स गोयमा! ॥ ३ ॥ ७१२ ॥ लीला- अलसमाणस्स, निरुच्छाहस्स वीमणं । पक्खाविक्खीइ अन्नेसिं, महाणुभागाण साहूणं ॥ ४ ॥ ७१३ ॥ उज्जमं सव्वथामेसु, घोरवीरतवाइअं । लज्जं संकं अइक्कम्म, तस्स विरियं समुच्छले ॥ ५ ॥ ७१४ ॥ वीरिएणं तु जीवस्स, समुच्छलिएण गोयमा! । जम्मंतरकए पावे, पाणि मुहुत्तेण निद्दहे ॥ ६ ॥७१५॥ तम्हा निउणं निहा- लेउं, गच्छं सम्मग्गपट्ठियं । वसिज्ज तत्थ आजम्मं, गोयमा! संजए मुणी ॥ ७ ॥ ७१६ ॥ मेढी आलंबणं खंभं,

अथ गच्छाचारप्रकीर्णकम् ॥ ७ ॥ नत्वा महावीरं त्रिदशेन्द्रनमस्यितं महाभागम् । गच्छाचारं कश्चित् उद्धरामि श्रुतसमुद्रात् ॥ १ ॥ सन्त्येके गौतम! प्राणिनो ये उन्मार्गप्रतिष्ठिताः । गच्छे समुष्य भ्राम्यन्ति भवपरम्पराम् ॥ २ ॥ यामार्द्धं यामं दिनं पक्षं मासं संवत्सर- मपि वा । सन्मार्गप्रस्थिते गच्छे संवसतो गौतम! ॥ ३ ॥ लीलयाऽऽलस्यं कुर्वाणस्य निरुद्यमस्य विमनस्कस्य पश्यतामन्येषां महानु- भागानां साधूनाम् ॥ ४ ॥ उद्यमः सर्वक्रियासु घोरे वीरे तपआदौ । लज्जां शङ्कामतिक्रम्य तस्य वीर्यं समुच्छलेत् ॥ ५ ॥ वीर्येण तु जीवस्य समुच्छलितेन गौतम! । जन्मान्तरकृतानि पापानि प्राणी मुहूर्त्तेन निर्दहेत् ॥ ६ ॥ तस्मान्निपुणं निभाल्य सन्मार्गप्रस्थितं गच्छं । ॥ ६१ ॥
तत्राजन्म वसेत् गौतम! संयतो मुनिः ॥ ७ ॥ यस्मात्सूरिर्गच्छस्य मेढी आलम्बनं स्तम्भो दृष्टिः सुगुप्तं यानं भवति तस्मात्तमेव

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

भगवंत-वीर-वंदना, गच्छे संवसमानस्य फ़लम्

प्रत सूत्रांक ॥८॥ दीप अनुक्रम [८]	मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित..........आगमसूत्र - [३०], प्रकीर्णकसूत्र - [०७] "गच्छाचार" मूलं एवं संस्कृतछाया

दिट्ठी जाणं सुउत्तमं । सूरी जं होइ गच्छस्स, तम्हा तं तु परिक्खए ॥ ८ ॥ ७१७ ॥ भयवं! केहिं लिंगेहिं, सूरिं उम्मग्गपट्ठियं? । वियाणिज्जा छउमत्थे, मुणी तं मे निसामय ॥ ९ ॥ ७१८ ॥ सच्छंदयारिं दुस्सीलं, आरंभेसु पवत्तयं । पीढयाइपडिबद्धं, आउक्कायविहिंसगं ॥ १० ॥ ७१९ ॥ मूलुत्तरगुणभट्ठं, सामायारीविराहअं । अदिन्नालोअणं निच्चं, निच्चं विगहपरायणं ॥ ११ ॥ ७२० ॥ छत्तीसगुणसमन्नागएण तेणवि अवस्स दायव्वा । परसक्खिआ विसोही सुट्ठुवि ववहारकुसलेणं ॥ १२ ॥ ७२१ ॥ जह सुकुसलोऽवि विज्जो अन्नस्स कहेइ अत्तणो वाहिं । विज्जुवएसं सुच्चा पच्छा सो कम्ममायरइ ॥ १३ ॥ ७२२ ॥ देसं खित्तं तु जाणित्ता, वत्थं पत्तं उवस्सयं । संगहे साहुवग्गं च, सुत्तत्थं च निहालई ॥ १४ ॥ ७२३ ॥ संगहोवग्गहं विहिणा, न करेइ अ जो गणी । समणं समणिं तु दिक्खित्ता, सामायारिं न गाहए ॥ १५ ॥ ७२४ ॥ बालाणं जो उ सीसाणं, जीहाए

परीक्षेत ॥ ८ ॥ भगवन्! कैर्लिङ्गैरुन्मार्गप्रस्थितं सूरिं छद्मस्थो मुनिर्विजानीयात्? तत् (कथयतः) मम निशमय ॥ ९ ॥ स्वच्छन्दचारिणं दुःशीलं आरंभेषु प्रवर्त्तकं । पीठादिप्रतिबद्धमप्कायविहिंसकम् ॥ १० ॥ मूलोत्तरगुणभ्रष्टं सामाचारीविराधकं नित्यं अदत्तालोचनं नित्यं विकथापरायणम् ॥ ११ ॥ षट्त्रिंशद्गुणसमन्वागतेन तेनाप्यवश्यं परसाक्षिकी विशुद्धिः सुष्ठ्वपि व्यवहारकुशलेन कर्त्तव्या ॥ १२ ॥ यथा सुकुशलोऽपि वैद्य आत्मनो व्याधिमन्यस्य कथयति । पश्चाद्वैद्योपदेशं श्रुत्वा स कर्माचरति ॥ १३ ॥ देशं क्षेत्रं तु ज्ञात्वा वस्त्रं पात्रमुपाश्रयम् । सङ्गृह्णीयात् साधुवर्गं च सूत्रार्थं च निरीक्षते ॥ १४ ॥ यो गणी विधिना सङ्ग्रहोपग्रहौ न करोति । श्रमणान् श्रमणीश्च दीक्षयित्वा सामाचारीं न शिक्षयति ॥ १५ ॥ यस्तु बालान् शिष्यान् जिह्वया उपलिम्पति (लालयति)। न सम्यग् मार्गं ग्राहयति तं

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

अथ सूरि/गणि/आचार्यस्य स्वरुपस्य वर्णनं क्रियते

प्रत सूत्रांक ||१६||

दीप अनुक्रम [१६]

उवलिंपए। न सम्म मग्गं गाहेइ, सो सूरी जाण वेरिओ ॥१६॥ ७२५॥ जीहाए विलिहंतो न भद्दओ सारणा जहिं नत्थि। डंडेणवि ताडंतो स भद्दओ सारणा जत्थ ॥ १७ ॥ ७२६ ॥ सीसोऽवि वेरिओ सो उ, जो गुरुं नवि बोहए। पमायमइराघत्थं, सामायारीविराहयं ॥ १८ ॥ ७२७ ॥ तुम्हारिसावि मुणिवर ! पमायवसगा हवंति जइ पुरिसा। तो को अन्नो अम्हं आलंबण हुज्ज संसारे? ॥ १९ ॥ ७२८ ॥ नाणंमि दंसणम्मि अ चरणंमि य तिसुवि समयसारेसु। चोएइ जो ठवेउं गणमप्पाणं च सो य गणी ॥ २० ॥ ७२९ ॥ पिंडं उवहिं च सिज्जं उग्गमउप्पायणेसणासुद्धं। चारित्तरक्खणट्ठा सोहिंतो होइ सचरित्ती ॥ २१ ॥ ७३० ॥ अप्परिस्सावी सम्मं समपासी चेव होइ कज्जेसु। सो रक्खइ चक्खुंपिव सबालवुड्ढाउलं गच्छं ॥ २२ ॥ ७३१ ॥ सीआवेइ विहारं सुहसीलगुणेहिं जो अबुद्धीओ। सो नवरि लिंगधारी संजमजोएण निस्सारो ॥२३॥७३२॥ कुलगा-

सूरिं जानीहि वैरिणम् ॥ १६ ॥ जिह्वया विलिहन् यत्र सारणा नास्ति स न भद्रकः। दण्डेनापि ताडयन् स भद्रको यत्र सारणा ॥१७॥ शिष्योऽपि वैर्येव स तु यो गुरुं नैव बोधयेत्। प्रमादमदिराग्रस्तं सामाचारीविराधकम् ॥ १८ ॥ युष्मादृशोऽपि मुनिवराः! प्रमादवशगा भवन्ति यदि पुरुषाः। तर्हि कोऽन्योऽस्माकमालम्बनं भवेत्संसारे? ॥ १९ ॥ ज्ञाने दर्शने च चारित्रे च त्रिष्वपि समयसारेषु। प्रेरयति यः स्थापयितुं गणमात्मानं च स एव गणी ॥ २० ॥ पिण्डमुपधिं शय्यामुद्गमोत्पादनैषणाशुद्धम्। चारित्ररक्षणाय शोधयन् भवति सचारित्री ॥ २१ ॥ सम्यग् अपरिश्रावी कार्येषु भवत्येव समदर्शी। स रक्षति चक्षुरिव सबालवृद्धाकुलं गच्छम् ॥ २२ ॥ सादयति विहारं सुखशीलतागुणैर्योऽबुद्धिकः। स केवलं लिङ्गधारी संयमयोगेन निस्सारः ॥ २३ ॥ कुलग्रामनगरराज्यानि प्रहाय यस्तेषु करोति

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

प्रत
सूत्रांक
||२४||

दीप
अनुक्रम
[२४]

मनगररज्जं पयहिअ जो तेसु कुणइ अ ममत्तं । सो नवरि लिंगधारी संजमजोएण निस्सारो ॥ २४ ॥ ७३३ ॥ विहिणा जो उ चोएइ, सुत्तं अत्थं च गाहए । सो धण्णो सो य पुण्णो य, स बंधू मुक्खदायगो ॥ २५ ॥ ॥ ७३४ ॥ स एव भवसत्ताणं, चक्खुभूए विआहिए । दंसेइ जो जिणुद्दिट्ठं, अणुट्ठाणं जहट्ठिअं ॥ २६ ॥ ॥ ७३५ ॥ तित्थयरसमो सूरी सम्मं जो जिणमयं पयासेइ । आणं अइक्कमंतो सो कापुरिसो न सप्पुरिसो ॥ २७ ॥ ७३६ ॥ भट्ठायारो सूरी भट्ठायाराणुवेक्खओ सूरी । उम्मग्गठिओ सूरी तिन्निवि मग्गं पणासंति ॥ २८ ॥ ७३७ ॥ उम्मग्गठिए सम्मग्गनासए जो अ सेवए सूरी । निअमेणं सो गोयम ! अप्पं पाडेइ संसारे ॥ २९ ॥ ७३८ ॥ उम्मग्गठिओ इक्कोऽवि नासए भवसत्तसंघाए । तं मग्गमणुसरंते जह कुतारू नरो होइ ॥ ३० ॥ ७३९ ॥ उम्मग्गमग्गसंपट्ठिआण सूरीण गोअमा णूणं । संसारो य अणंतो होइ य सम्मग्ग-

ममत्वं स केवलं लिङ्गधारी संयमयोगेन निस्सारः ॥ २४ ॥ विधिना यस्तु प्रेरयति सूत्रमर्थं चावगाहयति । स धन्यः स च पुण्यश्च स बन्धुर्मोक्षदायकः ॥ २५ ॥ स एव भव्यसत्त्वानां चक्षुर्भूतो व्याख्यातः । दर्शयति यो जिनोद्दिष्टमनुष्ठानं यथास्थितम् ॥ २६ ॥ तीर्थकरसमः सूरिर्यो जिनमतं प्रकाशयति । आज्ञामतिक्राम्यन् स कापुरुषो न सत्पुरुषः ॥ २७ ॥ भ्रष्टाचारः सूरिर्भ्रष्टाचाराणामुपेक्षकः सूरिः । उन्मार्गस्थितः सूरिस्त्रयोऽपि मार्गं प्रणाशयन्ति ॥ २८ ॥ उन्मार्गस्थितान् सन्मार्गनाशकान् यस्तु सेवते सूरीन् । नियमेन स गौतम ! आत्मानं पातयति संसारे ॥ २९ ॥ उन्मार्गस्थित एकोऽपि नाशयति भव्यसत्त्वसङ्घातान् । तं मार्गमनुसरतो यथा कुतारको नरो भवति ॥ ३० ॥ उन्मार्गमार्गसंप्रस्थितानां सूरीणां गौतम! नूनम् । संसारश्चानन्तो भवत्येव सन्मार्गनाशकानाम् ॥ ३१ ॥

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

प्रत सूत्रांक ||३१||

दीप अनुक्रम [३१]

मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित..........आगमसूत्र - [३०], प्रकीर्णकसूत्र - [०७] “गच्छाचार” मूलं एवं संस्कृतछाया

प्रकीर्णकेषु ७ गच्छाचारे ॥ ६३ ॥

आचार्यस्वरूपम्

नासीणं ॥३१॥७४०॥ सुद्धं सुसाहुमग्गं कहमाणो ठवइ तइयपक्खंमि। अप्पाणं इयरो पुण गिहत्थधम्माओ चुकेति ॥३२॥ ७४१ ॥ जइवि न सक्कं काउं सम्मं जिणभासिजं अणुट्ठाणं। तो सम्मं भासिज्जा जह भणिअं खीणरागेहिं ॥ ३३ ॥ ७४२ ॥ ओसन्नोऽवि विहारे कम्मं सोहेइ सुलभबोही अ। चरणकरणं विसुद्धं उववूहिंतो परूविंतो ॥ ३४ ॥७४३॥ सम्मग्गमग्गसंपट्ठिआण साहूण कुणइ वच्छल्लं। ओसहभेसज्जेहि अ सयमन्नेणं तु कारेई ॥ ३५ ॥ ७४४ ॥ भूए अत्थि भविस्संति केइ तेलुक्कनमिअकमजुअला। जेसिं परहिअकरणेक्कबद्धलक्खाण वोलिही कालो ॥ ३६ ॥ ७४५ ॥ तीआणागयकाले केई होहिंति गोअमा! सूरी। जेसिं नामग्गहणेवि हुज्ज नियमेण पच्छित्तं ॥ ३७ ॥ ७४६ ॥ जओ-सयरीभवंति अणविक्खयाइ जह भिच्चवाहणा लोए। पडिपुच्छसोहिनोअण तम्हा उ गुरू सया भयइ ॥३८॥७४७॥ जो उप्पमायदोसेणं, आलस्सेणं तहेव य।

शुद्धं सुसाधुमार्गं कथयन् स्थापयति तृतीयपक्षे। आत्मानं इतरः पुनर्गृहस्थधर्माद्भ्रश्यति ॥ ३२ ॥ यद्यपि न शक्यं कर्तुं सम्यग् जिनभाषितमनुष्ठानम्। तथाऽपि सम्यग् भाषेत यथा भणितं क्षीणरागैः ॥ ३३ ॥ अवसन्नोऽपि विहारे कर्म शोधयति सुलभबोधिश्च। चरणकरणं विशुद्धं उपबृंहयन् प्ररूपयंश्च ॥ ३४ ॥ सन्मार्गमार्गसंप्रस्थितानां साधूनां करोति वात्सल्यम्। औषधभैषज्यैश्च स्वयमन्येन तु कारयेत् ॥ ३५ ॥ भूताः सन्ति भविष्यन्ति केऽपि त्रैलोक्यनतक्रमयुगलाः। येषां परहितकरणैकबद्धलक्षाणां व्यतिव्रजति कालः ॥ ३६ ॥ ॥ ३६ ॥ अतीतानागतकालयोः केचिद्भविष्यन्ति गौतम! सूरयः। येषां नामग्रहणेऽपि भवति नियमेन प्रायश्चित्तम् ॥ ३७ ॥ यतः— अनपेक्षया यथा लोके भृत्यवाहनानि स्वैरीभवन्ति तथा प्रतिपृच्छाशुद्धिनोदना (विना शिष्याः) तस्माद्गुरुं सदा भजेत् ॥ ३८ ॥ यस्तु ॥ ६३ ॥

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

प्रत
सूत्रांक
||३९||

दीप
अनुक्रम
[३९]

सीसवग्गं न चोएइ, तेण आणा विराहिआ ॥ ३९ ॥ ७४८ ॥ संखेवेण मए सोम्म!, वण्णिअं गुरुलक्खणं। गच्छस्स लक्खणं धीर!, संखेवेणं निसामय ॥ ४० ॥ ७४९ ॥ गीयत्थे जे सुसंविग्गे, अणालसी दढवए। अक्खलियचरित्ते सययं, रागद्दोसविवज्जए ॥ ४१ ॥ ७५० ॥ निट्ठविअअट्ठमयठाणे, सुसिअकसाए जिइंदिए। विहरिज्जा तेण सद्धिं तु, छउमत्थेणवि केवली ॥ ४२ ॥ ७५१ ॥ जे अणहिअपरमत्था, गोअमा! संजया भवे। तम्हा ते विवज्जिज्जा, दोग्गईपंथदायगे ॥ ४३ ॥ ७५२ ॥ गीअत्थस्स वयणेणं, विसं हलाहलं पिबे। निव्विकप्पो य भक्खिज्जा, तक्खणे जं समुद्दवे ॥ ४४ ॥ ७५३ ॥ परमत्थओ विसं णो तं, अमयरसायणं खु तं। निव्विग्घं जं न तं मारे, मओवि अमयस्समो ॥ ४५ ॥ ७५४ ॥ अगीअत्थस्स वयणेणं, अमयंपि न घुंटए। जेण नो तं भवे अमयं, जं अगीयत्थदेसियं ॥ ४६ ॥ ७५५ ॥ परमत्थओ न तं अमयं, विसं हालाहलं

प्रमाददोषेण आलस्येन तथैव च। शिष्यवर्गं न नोदयति तेनाज्ञा विराद्धा ॥ ३९॥ सङ्क्षेपेण मया सौम्य! वर्णितं गुरोर्लक्षणम्। गच्छस्य लक्षणं धीर! संक्षेपेण निशमय ॥ ४० ॥ गीतार्थो यः सुसंविग्नोऽनालस्यो दृढव्रतः। अस्खलितचारित्रः सततं रागद्वेषविवर्जकः ॥ ४१ ॥ निष्ठिताष्टमदस्थानः शोषितकषायो जितेन्द्रियः। विहरेत्तेन छद्मस्थेनापि सार्द्धं तु केवली ॥ ४२ ॥ येऽनधीतपरमार्था गौतम! संयता भवेयुः। तस्मात् तान् दुर्गतिपथदायका इति विवर्जयेत् ॥ ४३ ॥ गीतार्थस्य वचनेन हालाहलं विषं पिबेत्। तत्क्षणे यत्समुपद्रवेत्तन्निर्विकल्पश्च भक्षयेत् ॥ ४४ ॥ परमार्थतो विषं न तत् अमृतरसायनमेव तत्। निर्विघ्नं यन्न तन्मारयेत् मृतोऽप्यमृतसमः ॥ ४५ ॥ अगीतार्थस्य वचनेनामृतमपि न पिबेत्। येन न तद्भवेदमृतं यदगीतार्थेन दिष्टम् ॥ ४६ ॥ परमार्थतो न तदमृतं विषं हालाहलमेव तत्।

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

गीतार्थ-महिमा वर्णयते

आगम (३०)	**“गच्छाचार” - प्रकीर्णकसूत्र-७ (मूलं+संस्कृतछाया)** -- मूलं [४७]--
प्रत सूत्रांक ‖४७‖ दीप अनुक्रम [४७]	मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित...........आगमसूत्र - [३०], प्रकीर्णकसूत्र - [०७] “गच्छाचार” मूलं एवं संस्कृतछाया
	अथ गच्छस्य स्वरुपम् कथयते

प्रकीर्णकेषु ७ गच्छाचारे ॥ ६४ ॥

गीतार्थ-महिमा गच्छलक्षणं

खु तं । न तेण अजरामरो हुज्जा, तक्खणा निहणं वए ॥ ४७ ॥ ७५६ ॥ अगीअत्थकुसीलेहिं, संगं तिविहेण
वोसिरे । मुक्खमग्गसिमे विग्धं, पहंमी तेणगे जहा ॥ ४८ ॥ ७५७ ॥ पज्जलियं हुयवहं दट्ठुं, निस्संको तत्थ
पवेसिउं । अत्ताणं निद्दहिज्जाहि, नो कुसीलस्स अल्लिए ॥ ४९ ॥ ७५८ ॥ पजलंति जत्थ धगधगधगस्स
गुरुणावि चोइए सीसा । रागद्दोसेण विअणुसएण तं गोअम ! न गच्छं ॥ ५० ॥ ७५९ ॥ गच्छो महाणुभावो
तत्थ वसंताण निज्जरा विउला । सारणवारणचोअणमाईहिं न दोसपडिवत्ती ॥ ५१ ॥ ७६० ॥ गुरुणो
छंदणुवित्ती सुविणीए जिअपरीसहे धीरे। णवि थद्धे णवि लुद्धे णवि गारविए न विगहसीले ॥ ५२ ॥७६१॥
खंते दंते गुत्ते मुत्ते वेरग्गमग्गमल्लीणे । दसविहसामायारीआवस्सगसंजमुज्जुत्ते ॥ ५३ ॥ ७६२ ॥ खर-
फरुसकक्कसाएऽणिट्ठदुट्ठाइ निट्ठुरगिराए । निब्भच्छणनिद्धाडणमाईहिं न जे पउस्संति ॥५४॥७६३॥ जे अ न

न तेनाजरामरो भवेत्तत्क्षणे निधनं व्रजेत् ॥ ४७ ॥ अगीतार्थकुशीलैः सङ्गं त्रिविधेन व्युत्सृजेत् । मोक्षमार्गस्येमे विघ्नाः पथि स्तेना
यथा ॥ ४८ ॥ प्रज्वलितं हुतवहं दृष्ट्वा निःशङ्कस्तत्र प्रवेश्य । आत्मानं निर्दहेत् नैव कुशीलमाश्रयेत् ॥ ४९ ॥ प्रज्वलन्ति यत्र धगध-
गधगेति गुरुणाऽपि नोदिते शिष्याः । रागद्वेषाभ्यां ऽनुशयाभ्यां स गौतम ! गच्छो न ॥ ५० ॥ गच्छो महानुभावस्तत्र वसतां निर्जरा
विपुला । स्मारणावारणानोदनादिभिर्न दोषप्रतिपत्तिः ॥ ५१ ॥ गुरुच्छन्दोऽनुवृत्तिः सुविनीतो जितपरीषहो धीरः । नैव स्तब्धो नैव
लुब्धो नैव गौरवितो न विकथाशीलः ॥ ५२ ॥ क्षान्तो दान्तो गुप्तो मुक्तो वैराग्यमार्गमाश्रितः । दशविधसामाचार्यावश्यकसंयमोद्युक्तः
॥ ५३ ॥ खरपरुषकर्कशयाऽनिष्टदुष्टया निष्ठुरगिरा । निर्भर्त्सननिर्धाटनादिभिर्न यः प्रद्विष्यति ॥ ५४ ॥ यश्च नाकीर्त्तिजनको नायशो-

॥ ६४ ॥

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित...........आगमसूत्र - [३०], प्रकीर्णकसूत्र - [०७] “गच्छाचार” मूलं एवं संस्कृतछाया

प्रत
सूत्रांक
||५५||

दीप
अनुक्रम
[५५]

अकिंत्तिजणए नाजसजणए नऽकज्जकारी अ । न पवयणउड्डाहकरे कंठग्गयपाणसेसेऽवि ॥ ५५ ॥
॥ ७६४ ॥ गुरुणा कज्जमकज्जे खरकक्कसदुट्ठनिट्ठुरगिराए । भणिए तहत्ति सीसा भणंति तं गोअमा ! गच्छं
॥ ५६ ॥ ७६५ ॥ दूरुज्झिअ पत्ताइसु ममत्तए निप्पिहे सरीरेऽवि । जायमजायाहारे बायालीसेसणाकुसले
॥ ५७ ॥ ७६६ ॥ तंपि न रूवंरसत्थं न य वण्णत्थं न चेव दप्पत्थं । संजमभरवहणत्थं अक्खोवंगं व वह-
णत्थं ॥ ५८ ॥ ७६७ ॥ वेयण वेयावच्चे इरियट्ठाए य संजमट्ठाए । तह पाणवत्तियाए छट्ठं पुण धम्मचिंताए
॥ ५९ ॥ ७६८ ॥ जत्थ य जिट्ठकणिट्ठो जाणिज्जइ जिट्ठविणयबहुमाणो । दिवसेणवि जो जिट्ठो न हीलिज्जइ
स गोअमा गच्छो ॥ ६० ॥ ७६९ ॥ जत्थ य अज्जाकप्पं पाणच्चाएवि रो(घो)र दुब्भिक्खे । न य परिभुंजइ
सहसा गोअम ! गच्छं तयं भणियं ॥ ६१ ॥ ७७० ॥ जत्थ य अज्जाहि समं थेरावि न उल्लविंति गयदसणा ।

जनको नाकार्यकारी च । न प्रवचनोड्डाहकरः कण्ठगतप्राणशेषोऽपि ॥ ५५ ॥ गुरुणा कार्येऽकार्ये वा खरकर्कशदुष्टनिष्ठुरगिरा । भणिते तथेतिशिष्या भणन्ति यत्र गौतम ! तं गच्छं जानीहि ॥ ५६ ॥ दूरोज्झितपात्रादिममत्वो निःस्पृहः शरीरेऽपि । जाताजाताहारपरिष्ठापनायां द्विचत्वारिंशदेषणासु कुशलः ॥ ५७ ॥ तदपि न रूपरसार्थं न च वर्णार्थं न चैव दर्पार्थं । संयमभरवहनार्थं वहनार्थमक्षोपाञ्जनमिव ॥ ५८ ॥ वेदनायै वैयावृत्त्याय ईर्यार्थं संयमार्थं तथा प्राणप्रत्ययं षष्ठं पुनर्धर्मचिन्तायै ॥ ५९ ॥ यत्र च ज्येष्ठकनिष्ठौ ज्ञायेते ज्येष्ठविनयबहुमानश्च । दिवसेनापि यो ज्येष्ठो नच स हील्यते यत्र स गौतम ! गच्छः ॥ ६० ॥ यत्र चार्यालब्धं रोरदुर्भिक्षे प्राणत्यागेऽपि । न च परिभुज्यंते सहसा गौतम ! गच्छः स भणितः ॥६१॥ यत्र चार्याभिः समं स्थविरा अपि नोल्लपन्ति गतदशनाः । न च ध्यायन्ति स्त्रीणा-

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

अथ गच्छ-स्वरुप-मध्ये आर्या-संसर्गस्य दोषाः वर्णयते

प्रत सूत्रांक ||६२||

दीप अनुक्रम [६२]

|| ६५ ||

न य झायंति थीणं अंगोवंगाइं तं गच्छं ॥ ६२ ॥ ७७१ ॥ वज्जेह अप्पमत्ता अज्जासंसग्गि अग्गिविससरिसी। अज्जाणुचरो साहू लहइ अकित्तिं खु अचिरेण ॥ ६३ ॥ ७७२ ॥ थेरस्स तवस्सियस्स व बहुस्सुयस्स व पमाणभूअस्स। अज्जासंसग्गीए जणजंपणयं हविज्जाहि ॥ ६४ ॥ ७७३ ॥ किं पुण तरुणो अबहुस्सुओ अ ण यऽविहु विगिट्ठतवचरणो । अज्जासंसग्गीए जणजंपणयं न पाविज्जा? ॥ ६५ ॥ ७७४ ॥ जइवि सयं थिरचित्तो तहावि संसग्गिलद्धपसराए। अग्गिसमीवेव घयं विलिज्ज चित्तं खु अज्जाए ॥ ६६ ॥ ७७५ ॥ सव्वत्थ इत्थिवग्गंमि अप्पमत्तो सया अवीसत्थो। नित्थरइ बंभचेरं तव्विवरीओ न नित्थरइ ॥ ६७ ॥ ७७६ ॥ सव्वत्थेसु विमुत्तो साहू सव्वत्थ होइ अप्पवसो। सो होइ अणप्पवसो अज्जाणं अणुचरंतो उ ॥ ६८ ॥ ७७७ ॥ खेलपडिअमप्पाणं न तरइ जह मच्छिआ विमोएउं । अज्जाणुचरो साहू न तरइ अप्पं विमोएउं ॥ ६९ ॥ ॥ ७७८ ॥ साहुस्स नत्थि लोए अज्जासरिसी हु बंधणे उवमा। धम्मेण सह ठवंतो न य सरिसो जाण असि-

मङ्गोपाङ्गानि स गच्छः ॥ ६२ ॥ वर्जयताऽप्रमत्ता आर्यासंसर्गमग्निविषसदृशम् । आर्यानुचरः साधुर्लभतेऽकीर्त्तिं खल्वचिरेण ॥ ६३ ॥ स्थविरस्य तपस्विनो बहुश्रुतस्य प्रमाणभूतस्यापि । आर्यासंसर्ग्या जनजल्पनं भवेत् ॥ ६४ ॥ किं पुनस्तरुणोऽबहुश्रुतश्च न चैव विकृष्टतपश्चरणः । आर्यासंसर्ग्या जनजल्पनं न प्राप्नुयात्? ॥ ६५ ॥ यद्यपि स्वयं स्थिरचित्तस्तथाऽपि संसर्गीलब्धप्रसरायाः । अग्नेः समीपे घृतमिव विलीयेत चित्तमार्यायाः ॥ ६६ ॥ सर्वत्र स्त्रीवर्गेऽप्रमत्तः सदाऽविश्वस्तः । निस्तरति ब्रह्मचर्यं तद्विपरीतो न निस्तरति ॥ ६७ ॥ || ६५ ||
सर्वार्थेषु विमुक्तः साधुः सर्वत्र भवत्यात्मवशः । स भवत्यनात्मवश आर्याणामनुचरंस्तु ॥ ६८ ॥ श्लेष्मपतितमात्मानं यथा मक्षिका विमो-

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

प्रत सूत्रांक ||७०||

दीप अनुक्रम [७०]

मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित...........आगमसूत्र - [३०], प्रकीर्णकसूत्र - [०७] “गच्छाचार” मूलं एवं संस्कृतछाया

लेसो ॥ ७० ॥ ७७९ ॥ वायामित्तेणवि जत्थ भट्ठचरित्तस्स निग्गहं विहिणा । बहुलद्धिजुअस्सावि
कीरइ गुरुणा तयं गच्छं ॥ ७१ ॥ ७८० ॥ जत्थ य सन्निहिउक्खडआहडमाईण नामगहणेऽवि । पूईकम्मा
भीआ आउत्ता कप्पतिप्पेसु ॥ ७२ ॥ ७८१ ॥ मउए निहुअसहावे हासदवविवज्जिए विगहमुक्के । असमं-
जसमकरिंते गोअरभूमट्ठ विहरंति ॥ ७३ ॥ ७८२ ॥ मुणिणं नाणाभिग्गह दुक्करपच्छित्तमणुचरंताणं । जायइ
चित्तचमक्कं देविंदाणंपि तं गच्छं ॥ ७४ ॥ ७८३ ॥ पुढवि-दग-अगणि-मारुअ-वणप्फइ-तसाण विविहजीवाणं ।
मरणंतेवि न पीडा कीरइ मणसा तयं गच्छं ॥ ७५ ॥ ७८४ ॥ खज्जूरिपत्तमुंजेण, जो पमज्जे उवस्सयं । नो
दया तस्स जीवेसु, सम्मं जाणाहि गोयमा ! ॥ ७६ ॥ ७८५ ॥ जत्थ य बाहिरपाणिस्स बिंदूमित्तंपि गिम्ह-

---

चयितुं न शक्नोति तथाऽऽर्यानुचरः साधुर्न शक्नोत्यात्मानं विमोचयितुम् ॥ ६९ ॥ आर्यासदृशी साधोर्बन्धने लोके उपमा नास्त्येव । धर्मेण सह स्थापयन् न च सदृशोऽलेपं च तं जानीहि ॥७०॥ यत्र वाङ्मात्रेणापि भ्रष्टचारित्रस्य बहुलब्धियुक्तस्यापि । विधिना निग्रहो गुरुणा (यत्र) क्रियते स गच्छः ॥७१॥ यत्र च संनिध्युपस्कृताहृतादीनां नामग्रहणेऽपि पूतिकर्मभीताः कल्पत्रेपेष्वायुक्ताः ॥ ७२ ॥ मृदुको निभृत-स्वभावो हास्यनर्मविवर्जितो विग्रहमुक्तः । असमञ्जसमकुर्वन् गोचरभूम्यष्टकेन विहरति ॥ ७३ ॥ मुनीनां नानाभिग्रहान् दुष्करप्रायश्चित्तं चानुचरताम् । देवेन्द्राणामपि चित्तचमत्कारो जायते यत्र स गच्छः ॥ ७४ ॥ पृथ्वीदकाग्निमरुतवनस्पतित्रसानां विविधजीवानां । मरणान्तेऽपि न पीडा क्रियते मनसा यत्र स गच्छः ॥ ७५ ॥ खर्जूरीपत्रमुञ्जेन यः प्रमार्जयेदुपाश्रयम् । गौतम ! तस्य जीवेषु दया नेति सम्यग् जानीहि ॥ ७६ ॥ यत्र च बाह्यपानकस्य विन्दुमात्रमपि ग्रीष्मादिषु । तृष्णाशोषितप्राणा मरणेऽपि मुनयो न गृह्णन्ति ॥ ७७ ॥

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

आगम (३०)	“गच्छाचार” - प्रकीर्णकसूत्र-७ (मूलं+संस्कृतछाया) -- मूलं [७७]--
प्रत सूत्रांक ||७७|| दीप अनुक्रम [७७]	मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित...........आगमसूत्र - [३०], प्रकीर्णकसूत्र - [०७] “गच्छाचार” मूलं एवं संस्कृतछाया

प्रकीर्णकेषु ७ गच्छाचारे ॥ ६६ ॥

माईसु । तण्हासोसिअपाणा मरणेऽवि मुणी न गिण्हंति ॥ ७७ ॥ ७८६ ॥ इच्छिज्जइ जत्थ सया बीअपए-
णावि फासुयं उदयं । आगमविहिणा निउणं गोअम ! गच्छं तयं भणियं ॥ ७८ ॥ ७८७ ॥ जत्थ य सूल वि-
सूइअ अन्नयरे वा विचित्तमायंके । उप्पन्ने जलणुज्जालणाइ न करेइ तं गच्छं ॥ ७९ ॥ ७८८ ॥ बीअपएणं
सारूविगाइसड्डाइमाइएहिं च । कारिंती जयणाए गोयम ! गच्छं तयं भणियं ॥ ८० ॥ ७८९ ॥ पुप्फाणं
बीआणं तयमाईणं च विविहदव्वाणं । संघट्टणपरिआवण जत्थ न कुज्जा तयं गच्छं ॥ ८१ ॥ ७९० ॥ हासं
खेड्डा कंदप्पं नाहियवायं न कीरए जत्थ । धावणडेवणलंघणममकारावण्णउच्चरणं ॥ ८२ ॥ ७९१ ॥
जत्थित्थीकरफरिसं अंतरिअं कारणेऽवि उप्पन्ने । दिट्ठीविसदित्तग्गी विसं व वज्जिज्जए गच्छे ॥ ८३ ॥
॥ ७९२ ॥ बालाए वुड्ढाए नत्तुय दुहिआए अहव भइणीए । न य कीरइ तणुफरिसं गोअम ! गच्छं तयं

इष्यते यत्र च सदा द्वितीयपदेनापि प्रासुकमुदकम् । आगमविधिना निपुणं गौतम ! गच्छः स भणितः ॥ ७८ ॥ यत्र च शूलविशूचि-
कादौ अन्यतरस्मिन् वा विचित्रे आतङ्के उत्पन्ने ज्वलनोज्ज्वलनादि न करोति स गच्छः ॥७९॥ द्वितीयपदेन सारूपिकादिश्राद्धादिकैश्च । कार-
यन्ति यतनया गौतम ! गच्छः स भणितः ॥ ८० ॥ पुष्पाणां बीजानां त्वगादीनां च विविधद्रव्याणाम् । सङ्घट्टनपरितापने यत्र न कुर्यात्
स गच्छः ॥ ८१ ॥ हास्यं क्रीडाकन्दर्पौ नास्तिकवादश्च यत्र न क्रियंते धावनप्लवनलङ्घनानि ममकारावर्णोच्चारणं च ॥ ८२ ॥ यत्रान्तरि-
तोऽपि स्त्रीकरस्पर्शः कारणेऽप्युत्पन्ने । वर्ज्यते दृष्टिविषदीप्ताग्निरिव विषवच्च स गच्छः ॥८३॥ बालाया वृद्धाया नप्तुर्दुहितुरथवा भगिन्याः ।

गच्छस्वरूपम् ॥ ६६ ॥

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

प्रत सूत्रांक ||८४||

दीप अनुक्रम [८४]

भणियं ॥ ८४ ॥ ७९३ ॥ जत्थित्थीकरफरिसं लिंगी अरिहावि सयमवि करिज्जा। तं निच्छयओ गोअम! जाणिज्जा मूलगुणभट्ठं ॥ ८५ ॥ ७९४ ॥ कीरइ बीअपएणं सुत्तमभणियं न जत्थऽविहिणा उ। उप्पन्ने पुण कज्जे दिक्खाआयंकमाईए ॥ ८६ ॥ ७९५ ॥ मूलगुणेहि विमुक्कं बहुगुणकलिअंपि लद्धिसंपण्णं। उत्तमकुलेऽवि जायं निद्धाडिज्जइ तयं गच्छं ॥ ८७ ॥ ७९६ ॥ जत्थ हिरण्णसुवण्णे धणधण्णे कंसतंबफलिहाणं। सयणाण आसणाण य झुसिराणं चेव परिभोगो ॥ ८८ ॥ ७९७ ॥ जत्थ य वारडिआणं तत्त(त्तेकू)डिआणं च तह य परिभोगो। मोत्तुं सुक्किलवत्थं का मेरा तत्थ गच्छम्मि? ॥८९॥७९८॥ जत्थ हिरण्णसुवण्णं हत्थेण पराणयं(गं)पि नो छिप्पे। कारणसमप्पिअंपि हु निमिसखणद्धंपि तं गच्छं ॥ ९० ॥ ७९९ ॥ जत्थ य अज्जालद्धं पडिगहमाई विविहमुवगरणं। परिभुंजइ साहूहिं तं गोअम! केरिसं गच्छं? ॥ ९१ ॥ ८०० ॥

न च क्रियते तनुस्पर्शो गौतम! स गच्छो भणितः ॥ ८४ ॥ यत्र स्त्रीकरस्पर्शं लिङ्गी अर्हन्नपि स्वयमपि कुर्यात्। गौतम! निश्चयतस्तं मूलगुणभ्रष्टं जानीयाः ॥ ८५ ॥ क्रियते द्वितीयपदेन सूत्रेऽभणितं न यत्राविधिना। उत्पन्ने पुनर्दीक्षाऽऽतङ्कादिके कार्ये ॥ ८६ ॥ मूलगुणैर्विमुक्तं बहुगुणकलितमपि लब्धिसंपन्नम्। उत्तमकुलेऽपि जातं निर्धाटयति स गच्छः ॥ ८७ ॥ यत्र हिरण्यसुवर्णयोर्धनधान्ययोः कांस्यताम्रस्फटिकानाम्। शयनानामासनानां च शुषिराणां चैव परिभोगः ॥ ८८ ॥ यत्र च रक्तयुक्तवस्त्राणां भरतादियुक्तानां च तथा च परिभोगः। मुक्त्वा शुक्लं वस्त्रं का मर्यादा तत्र गच्छे? ॥८९॥ यत्र हिरण्यसुवर्णं परकीयमपि कारणे समापतितेऽपि। निमेषक्षणार्द्धमपि न स्पृशेत् स गच्छः ॥ ९० ॥ यत्र चार्यालब्धं प्रतिग्रहाद्यपि विविधमुपकरणम्। साधुभिः परिभुज्यते स गौतम! कीदृशो गच्छः? ॥ ९१ ॥

च.स.९२

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

प्रत
सूत्रांक
||९२||

दीप
अनुक्रम
[९२]

अइदुल्लहभेसज्जं बलबुद्धिविवड्ढणंपि पुट्ठिकरं । अज्जालद्धं भुंजइ का मेरा तत्थ गच्छंमि ? || ९२ ||८०१|| एगो एगित्थिए सद्धिं, जत्थ चिट्ठिज्ज गोयमा ! । संजईए विसेसेणं, निम्मेरं तं तु भासिमो || ९३ || ८०२ || दढचा-रित्तं मोत्तुं आइज्जं मयहरं च गुणरासिं । इक्को अज्झावेई तमणायारं न तं गच्छं || ९४ || ८०३ || घणग-ज्जियहयकुहिअं विज्ज दुग्गिज्झ गूढहिअयाओ । अज्जा अवारिआओ इत्थीरज्जं न तं गच्छं || ९५ ||८०४|| जत्थ समुद्देसकाले साहूणं मंडलीइ अज्जाओ । गोअम ! ठवंति पाए इत्थीरज्जं न तं गच्छं || ९६ || ८०५ || जत्थ मुणीण कसाए जगडिज्जंतावि परकसाएहिं । निच्छंति समुट्ठेउं सुनिविट्ठो पंगुलो चेव || ९७ ||८०६|| धम्मंतरायभीए भीए संसारगब्भवसहीणं । न उईरंति कसाए मुणी मुणीणं तयं गच्छं || ९८ || ८०७ || कारणमकारणेणं अह कहवि मुणीण उट्ठहिं कसाए । उदिएवि जत्थ रुंभन्ति खामिज्जइ जत्थ तं गच्छं ||९९||

अतिदुर्लभं भैषज्यं बलबुद्धिविवर्द्धकमपि पुष्टिकरम् । आर्यालब्धं यत्र भुज्यते का मर्यादा तत्र गच्छे ? ||९२|| एकाकी एकाकिन्या स्त्रिया यत्र तिष्ठेत् गौतम ! विशेषेण संयत्या निर्मर्यादमेव तं भाषामहे || ९३ || दृढचारित्रामादेयां गुणराशिं महत्तरिकां मुक्त्वा । एकोऽध्याप-यति यत्र सोऽनाचारो न स गच्छः || ९४ ||·घनगर्जितहयकुहकविद्युद्दुर्ग्राह्यगूढहृदया । आर्याऽवारिता यत्र तत् स्त्रीराज्यं न स गच्छः || ९५ || यत्र भोजनकाले साधूनां मण्डल्यामार्याः । पादौ स्थापयन्ति गौतम ! तत् स्त्रीराज्यं न स गच्छः || ९६ || यत्र मुनीनां परकषा-यैर्दीप्यमाना अपि कषायाः सुनिविष्टपाङ्गुल इव न समुत्थातुमिच्छन्ति || ९७ || धर्मान्तरायभीता भीताः संसारगर्भवसतिभ्यः । नोदी-रयन्ति कषायान् मुनीनां मुनयः स गच्छः ||९८|| कारणेऽकारणे च अथ कथमपि मुनीनां कषाया उत्तिष्ठन्ति । तानुदितानपि यत्र रुन्धन्ति

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

गच्छ-स्वरूप वर्णनं मध्ये गच्छ-मर्यादाया: अभावस्य आर्या/साध्वी आश्रित कारणानि दर्शयते (गच्छ के स्वरुप का वर्णन करते करते बिचमे सूत्रकारश्री ने “साध्वीओ के कारण से” गच्छ की मर्यादा कैसे नही रहती, उस बात का वर्णन यहा बताया है)

प्रत सूत्रांक ||१००||

दीप अनुक्रम [१००]

मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित...........आगमसूत्र - [३०], प्रकीर्णकसूत्र - [०७] "गच्छाचार" मूलं एवं संस्कृतछाया

॥ ८०८ ॥ सीलतवदाणभावण चउविहधम्मंतरायभयभीए । जत्थ बहू गीअत्थे गोअम! गच्छं तयं भणियं ॥ १०० ॥ ८०९ ॥ जत्थ य गोयम! पंचण्ह कहवि सूणाण इक्कमवि हुज्जा । तं गच्छं तिविहेणं वोसिरिय वइज्ज अन्नत्थ ॥ १०१ ॥ ८१० ॥ सूणारंभपवत्तं गच्छं वेसुज्जलं न सेविज्जा । जं चारित्तगुणेहिं उज्जलं तं तु सेविज्जा ॥ १०२ ॥ ८११ ॥ जत्थ य मुणिणो कयविक्कयाइं कुव्वंति संजमुब्भट्ठा । तं गच्छं गुणसायर! विसं व दूरं परिहरिज्जा ॥ १०३ ॥ ८१२ ॥ आरंभेसु पसत्ता सिद्धंतपरम्मुहा विसयगिद्धा । मोत्तुं मुणिणो गोअम! वसिज्ज मज्झे सुविहिआणं ॥ १०४ ॥ ८१३॥ तम्हा सम्मं निहालेउं, गच्छं सम्मग्गपट्ठिअं । वसिज्जा पक्ख मासं वा, जावज्जीवं तु गोयमा ॥ १०५ ॥ ८१४ ॥ कुड्डो वुड्ढो तहा सेहो, जत्थ रक्खे उवस्सयं । तरुणो वा जत्थ एगागी, का मेरा तत्थ भासिमो? ॥ १०६ ॥ ८१५ ॥ जत्थ य एगा खुड्डी एगा तरुणी उ रक्खए

क्षाम्यते च यत्र स गच्छः ॥ ९९ ॥ शीलतपोदानभावनारूपचतुर्विधधर्मान्तरायभयभीताः । यत्र बहवो गीतार्थाः गौतम! गच्छः स भणितः ॥ १०० ॥ यत्र च गौतम! कथमपि पञ्चानां शूनानामेकमपि भवेत् । तं गच्छं त्रिविधेन व्युत्सृज्यान्यत्र व्रजेत् ॥ १०१ ॥ शूनारम्भप्रवृत्तं गच्छं वेषोज्वलं न सेवेत । यश्चारित्रगुणैरुज्वलस्तमेव सेवेत ॥ १०२ ॥ यत्र च मुनयः क्रयविक्रयादि कुर्वन्ति संयमोद्भ्रष्टाः । तं गच्छं गुणसागर! विषवद्दूरं परिहरेत् ॥ १०३ ॥ आरम्भेषु प्रसक्तान् सिद्धान्तपराङ्मुखान् विषयगृद्धान् । मुनीन् मुक्त्वा गौतम! सुविहितानां मध्ये वसेत् ॥ १०४ ॥ तस्मात्सम्यग् निभाल्य गच्छं सन्मार्गप्रस्थितम् । वसेत् पक्षं मासं वा यावज्जीवमेव वा गौतम! ॥ १०५ ॥ क्षुल्लको वृद्धस्तथा शैक्षो यत्र रक्षेदुपाश्रयम् । तरुणो वा यत्रैकाकी कां मर्यादां तत्र भाषामहे ? ॥ १०६ ॥ यत्र

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित...........आगमसूत्र - [३०], प्रकीर्णकसूत्र - [०७] “गच्छाचार” मूलं एवं संस्कृतछाया

प्रत
सूत्रांक
||१०७||

दीप
अनुक्रम
[१०७]

वसहिं । गोअम! तत्थ विहारे का सुद्धी बंभचेरस्स? ॥ १०७ ॥ ८१६ ॥ जत्थ य उवस्सयाओ राइं गच्छे
दुहत्थमित्तंपि । एगरत्तिं समणी का मेरा तत्थ गच्छस्स? ॥ १०८ ॥ ८१७ ॥ जत्थ य एगा समणी एगो
समणो अ जंपए सोम्म! । निअबंधुणावि सद्धिं तं गच्छं गच्छगुणहीणं ॥ १०९ ॥ ८१८ ॥ जत्थ जयार-
मयारं समणी जंपइ गिहत्थपच्चक्खं । पच्चक्खं संसारे अज्जा पक्खिवइ अप्पाणं ॥ ११० ॥ ८१९ ॥ जत्थ य
गिहत्थभासाइं भासए अज्जिया सुरुट्ठावि । तं गच्छं गुणसायर! समणगुणविवज्जिअं जाण ॥ १११ ॥
॥ ८२० ॥ गणि गोअम! जा उचियं, सेअं वत्थं विवज्जिअं । सेवए चित्तरूवाणि, न सा अज्जा विआहिआ
॥ ११२ ॥ ८२१ ॥ सीवणं तुन्नणं भरणं, गिहत्थाणं तु जा करे । तिल्लउवट्टणं वावि, अप्पणो य परस्स य
॥ ११३ ॥ ८२२ ॥ गच्छइ सविलासगई सयणीयं तूलियं सबिब्बोअं । उवट्टेइ सरीरं सिणाणमाईणि जा

चैका क्षुल्लिका एका तरुणी वा रक्षते वसतिम् । गौतम! तत्र विहारे (संयमे) का शुद्धिर्ब्रह्मचर्यस्य? ॥ १०७ ॥ यत्र चोपाश्रयाद्बहिः
श्रमणी एकां रात्रिम् । द्विहस्तमात्रमपि गच्छेत् तत्र गच्छस्य का मर्यादा? ॥ १०८ ॥ यत्र चैका श्रमणी एकः श्रमणश्च (मिथः) जल्पति
सौम्य! । निजबन्धुनाऽपि सार्द्धं स गच्छो गच्छगुणहीनः ॥ १०९ ॥ यत्र गृहस्थप्रत्यक्षं श्रमणी जकारमकारं जल्पति । तत्राऽऽर्याऽऽत्मानं
प्रत्यक्षं संसारे प्रक्षिपति ॥ ११० ॥ यत्र च सुरुष्टाऽपि आर्या गृहस्थभाषाभिर्भाषते । गुणसागर! तं गच्छं श्रमणगुणविवर्जितं जानीहि
॥ १११ ॥ गणिगौतम! उचितं श्वेतं वस्त्रं विवर्ज्य याऽऽर्या चित्ररूपाणि (वस्त्राणि) सेवते साऽऽर्या न व्याख्याता ॥ ११२ ॥ या ॥ ६८ ॥
गृहस्थानां सीवनतुण्णनभरणानि करोति । तैलोद्वर्त्तनं वाऽऽत्मनश्च परस्य च ॥ ११३ ॥ गच्छति सविलासगतिः शयनीयं तूलिकां

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

श्रमणी/साध्वी/प्रवर्तिनी आदिनां आचार/स्वरुपम् वर्णयते

प्रत
सूत्रांक
||११४||

दीप
अनुक्रम
[११४]

कुणइ ॥ ११४ ॥ ८२३ ॥ गेहेसु गिहत्थाणं गंतूण कहा कहेइ काहीआ । तरुणाइअहिवडंते अणुजाणे जा उ सा पडणी (साइ पडिणीया) ॥ ११५ ॥ ८२४ ॥ वुड्ढाणं तरुणाणं रत्तिं अज्जा कहेइ जा धम्मं । सा गणिणी गुणसायर! पडणीआ होइ गच्छस्स ॥ ११६ ॥ ८२५ ॥ जत्थ य समणीणमसंखडाइं गच्छंमि नेव जायंति । तं गच्छं गच्छवरं गिहत्थभासाओ नो जत्थ ॥ ११७ ॥ ८२६ ॥ जो जत्तो वा जाओ नालोअइ दिवसपक्खिअं वावि । सच्छंदा समणीओ मयहरयाए न ठायंति ॥ ११८ ॥ ८२७ ॥ विंटलिआणि पउंजंति गिलाणसेहीण नेव तिप्पंति । अणगाढे आगाढं करेंति अणगाढि अणगाढं ॥ ११९ ॥ ८२८ ॥ अजयणाए पकुव्वंति, पाहुणगाण अवच्छला । चित्तलयाणि सेवंति, चित्ता रयहरणे तहा ॥ १२० ॥ ८२९ ॥ गइविब्भमाइएहिं आगारविगार तह पगासिंति । जह वुड्ढाणवि मोहो समुईरइ किं नु तरुणाणं? ॥ १२१ ॥ ८३० ॥

सविब्बोकां (करोति) । शरीरमुद्वर्त्तयति स्नानादीनि या करोति ॥११४॥ गृहस्थानां गृहेषु गत्वा कथिका कथाः कथयति । तरुणानभ्यापततोऽनुजानाति सा प्रत्यनीका ॥ ११५ ॥ वृद्धानां तरुणानां याऽऽर्या रात्रौ धर्मं कथयति । गुणसागर! सा गणिनी गच्छस्य प्रत्यनीका भवति ॥ ११६ ॥ यत्र च गच्छे श्रमणीनां कलहा नैव जायन्ते । यत्र च न गृहस्थभाषा तं गच्छं गच्छवरं जानीहि ॥ ११७ ॥ यो यतो वा जातस्तमतिचारं दैवसिकं पाक्षिकं वा नालोचयन्ति स्वच्छन्दाः श्रमण्यो महत्तरिकाज्ञायां न तिष्ठन्ति ॥ ११८ ॥ विण्टलिकानि प्रयुञ्जन्ति ग्लानानां शैक्षीणां च न तर्पयन्ति । अनागाढेऽनागाढं आगाढेऽनागाढं च कुर्वन्ति ॥ ११९ ॥ अयतनया प्रकुर्वन्ति प्राघूर्णकानामवत्सलाः । चित्राणि वस्त्राणि तथा चित्राणि रजोहरणानि सेवन्ते ॥ १२० ॥ गतिविभ्रमादिभिराकारविकारान् तथा प्रकाशयन्ति ।

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

प्रत सूत्रांक ||१२२|| दीप अनुक्रम [१२२]

बहुसो उच्छोलिंती मुहनयणे हत्थपायकक्खाओ । गिण्हेइ रागमंडल (मंडणु) भोइंति अ तह य कब्बट्टे ॥१२२॥८३१॥ जत्थ य थेरी तरुणी थेरी तरुणी य अंतरे सुयइ । गोअम! तं गच्छवरं वरनाणचरित्तआहारं ॥ १२३ ॥ ८३२ ॥ धोइंति कंठिआओ पोइंति तह य दिंति पोत्ताणि । गिहकज्जचिंतगीओ न हु अज्जा गोअमा! ताओ ॥ १२४ ॥ ८३३ ॥ खरघोडाइट्ठाणे वयंति ते वावि तत्थ वच्चंति । वेसित्थीसंसग्गी उवस्सयाओ समीवंमि ॥ १२५ ॥ ८३४ ॥ सज्झाय (छक्कायं) मुक्कजोगा धम्मकहा विगहपेसण गिहीणं । गिहिनिस्सज्जं वाहिंति संथवं तह करंतीओ ॥१२६॥८३५॥ समा सीसपरिच्छीणं, चोअणासु अणालसा । गणिणी गुणसंपण्णा, पसत्थपुरिसाणुगा ॥ १२७ ॥ ८३६ ॥ संविग्गा भीयपरिसा य, उग्गदंडा य कारणे । सज्झाय-

---

यथा वृद्धानामपि मोहः समुदेति किं नु तरुणानाम्? ॥ १२१ ॥ बहुशो मुखनयनानि हस्तपादकक्षाश्च क्षालयन्ति । शिक्षते च रागमण्डलं भोजयन्ति तथा च कल्पस्थकान् । (कल्पस्थकान् गृह्णाति रञ्जयति मण्डयति भोजयंति च तथा) ॥ १२२ ॥ यत्र च स्थविरा तरुणी स्थविरा तरुणी अन्तरा स्वपिति । गौतम! स गच्छवरो वरज्ञानचारित्राधारः ॥ १२३ ॥ क्षालयन्ति कण्ठप्रदेशान् प्रोतयन्ति च तथा च ददति वस्त्राणि गृहिकार्यचिन्तिकाः गौतम! नैव ता आर्याः ॥ १२४ ॥ खरघोटकादिस्थाने व्रजन्ति ते (नटविटादयः) वाऽपि तत्र व्रजन्ति । उपाश्रयसमीपे वेश्यास्त्रीसंसर्गी ॥ १२५ ॥ मुक्तस्वाध्याययोगा धर्मकथां विकथा गृहिणां प्रेषणं च (कुर्वन्ति) गृहिनिषद्यां वाहयन्ति संस्तवं तथा कुर्वन्ति च (यत्रार्या स न गच्छः) ॥ १२६ ॥ शिष्यप्रतीच्छकयोः समा नोदनासु अनलसा । गुणसंपन्ना प्रशस्तपुरुषानुगा गणिनी ॥ १२७ ॥ संविग्ना भीतपर्षच्च कारणे उग्रदण्डा । स्वाध्यायध्यानयुक्ता सङ्ग्रहे च विशारदा ॥ १२८ ॥

Jain Education International | For Personal & Private Use Only | www.jainelibrary.org

प्रत
सूत्रांक
||१२८||

दीप
अनुक्रम
[१२८]

ज्झाणजुत्ता य, संगहे अ विसारया ॥ १२८ ॥ ८३७ ॥ जत्थुत्तरपडिउत्तरवडिआ अज्जा व साहुणा सद्धिं । पलवंति सुरुट्ठावी गोअम! किं तेण गच्छेण? ॥ १२९ ॥ ८३८ ॥ जत्थ य गच्छे गोअम! उप्पण्णे कारणंमि अज्जाओ । गणिणी पिट्ठिठिआओ भासंती मउअसद्देणं ॥ १३० ॥ ८३९ ॥ माऊए दुहिआए सुण्हाए अहव भइणिमाईणं । जत्थ न अज्जा अक्खइ गुत्तिविभेयं तयं गच्छं ॥ १३१ ॥ ८४० ॥ दंसणयारं कुणई चरित्तनासं जणेइ मिच्छत्तं । दुण्हवि वग्गेणऽज्जा विहारभेअं करेमाणी ॥ १३२ ॥ ८४१ ॥ तंमूलं संसारं जणेइ अज्जावि गोअमा! नूणं । तम्हा धम्मुवएसं मुत्तुं, अन्नं न भासिज्जा ॥ १३३ ॥ ८४२ ॥ मासे मासे उ जा अज्जा, एगसित्थेण पारए । कलहइ गिहत्थभासाहिं, सव्वं तीए निरत्थयं ॥ १३४ ॥ ८४३ ॥ महानिसीहकप्पाओ, ववहाराओ तहेव य । साहुसाहुणिअट्ठाए, गच्छायारं समुद्धिअं ॥ १३५ ॥ ८४४ ॥ पढंतु साहुणो एअं, अस-

यत्रोत्तरप्रत्युत्तरपतिता आर्या रुष्टा अपि साधुना सार्द्धं प्रलपन्ति गौतम! किं तेन गच्छेन? ॥ १२९ ॥ यत्र च गच्छे गौतम! आर्याः कारणे उत्पन्ने । गणिनीपृष्ठस्थिता मृदुशब्देन भाषन्ते ॥ १३० ॥ मातुर्दुहितुः स्नुषाया अथवा भगिन्यादीनां । यत्रार्या गुप्तिविभेदं नाख्याति स गच्छः ॥ १३१ ॥ यत्रार्या विहारभेदं कुर्वती दर्शनातिचारं करोति । चारित्रनाशं जनयति द्वयोरपि वर्गयोर्मिथ्यात्वं करोति ॥ १३२ ॥ तन्मूलमार्याऽपि गौतम! नूनं संसारं जनयति । तस्माद्धर्मोपदेशं मुक्त्वा नान्यद् भाषेत ॥ १३३ ॥ याऽऽर्या मासे मासे तु एकसिक्थेन पारयेत् । गृहस्थभाषाभिः कलहयेत्त तस्याः सर्वं निरर्थकम् ॥ १३४ ॥ महानिशीथात् कल्पात् व्यवहारात्तथैव च । साधुसाध्व्यर्थं गच्छाचारः समुद्धृतः ॥ १३५ ॥ पठन्तु साधव एनमस्वाध्यायं विवर्ज्य । उत्तमं श्रुतनिस्यन्दं सूत्तमं गच्छाचारम् ॥ १३६ ॥ गच्छाचारं

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

मुनि दीपरत्नसागरेण संकलित..........आगमसूत्र - [३०], प्रकीर्णकसूत्र - [०७] “गच्छाचार” मूलं एवं संस्कृतछाया

प्रत
सूत्रांक
||१३६||

दीप
अनुक्रम
[१३६]

१० प्रकीर्णकेषु गणिविद्यायां
॥ ७० ॥

ज्झायं विवज्जिउं । उत्तमं सुयनिस्संदं, गच्छायारं तु उत्तमं ॥ १३६ ॥ ८४५ ॥ गच्छायारं सुणित्ताणं, पढित्ता भिक्खुभिक्खुणी । कुणंतु जं जहा भणियं, इच्छंता हियमप्पणो ॥१३७॥८४६॥ गच्छाचारपइण्णयं सम्मत्तं ॥७॥

दिवसबलादि

श्रुत्वा पठित्वा भिक्षुभिक्षुक्यः । कुर्वन्तु यद् यथा भणितमिच्छन्तो हितमात्मनः ॥ १३७ ॥ इति गच्छाचारप्रकीर्णकं समाप्तम् ॥ ७॥

॥ ७० ॥

Jain Education International For Personal & Private Use Only www.jainelibrary.org

मुनिश्री दीपरत्नसागरेण पुन: संपादित: (आगमसूत्र ३०)

“गच्छाचार” परिसमाप्त:

नमो नमो निम्मलदंसणस्स

पूज्य आनंद-क्षमा-ललित-सुशील-सुधर्मसागर गुरूभ्यो नम:

30

पूज्य आगमोध्धारक आचार्य श्री सागरानंदसूरीश्वरेण संशोधित: संपादितश्च

“गच्छाचार-प्रकीर्णकसूत्र” [मूलं एवं छाया:]

(किंचित् वैशिष्ठ्यं समर्पितेन सह)

मुनि दीपरत्नसागरेण पुन: संकलित:

“गच्छाचार” मूलं एवं संस्कृतछाया:” नामेण

परिसमाप्त:

Remember it’s a Net Publications of ‘jain_e_library’s’